

УДК: 930.2 (477.6/7)

Васильчук Т. В.¹, Чоп В. М.²

^{1,2} канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

«ІСТОРІЯ» ВАСИЛЯ РУБЛЯ – УНІКАЛЬНА ПАМ'ЯТКА СЕЛЯНСЬКОЇ МЕМУАРИСТИКИ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

Багато наших колег, викладачів кафедри українознавства НУ «Запорізька політехніка» паралельно є членами Запорізького наукового товариства ім. Якова Новицького. Одним з головних напрямків наукової роботи товариства є евристична та археографічна робота в сфері досліджень селянської мемуаристики краю. Сьогодні, ми хотіли б звернути увагу на «перлину» мемуарної колекції товариства. Її автор – Василь Дмитрович Рубель, селянин із села Мала Білозірка. Він вагався як назвати свій твір, але робоча назва була вкрай оригінальна. – “Історія 667-ми”. Після проведення певних обчислень, до речі досить сумнівних, автор дійшов висновку, що з його, спільного з іншими, предка, запорозького козака і гайдамаки Андрія Рубля, що жив у др. пол. XVIII ст. на 30-і роки XX ст.постало ні багато, ні мало 667 “хахлів”, як висловлюється автор.

Згідно першопочатковим задумам, В. Рубель захотів написати історію свого роду, причому без будь-якої ідеалізації. Після цього, автор, натхненний культурними досягненнями 20-х рр. XX ст. навіть хотів утілити свої писання в кіносценарій написавши аматорську трагікомедію з життя власної родини та не зміг, на жаль, довести справу навіть до чистовика. Та і чисто родової історії у В. Рубля теж не вийшло, автор, просто не уявляв як її треба писати. В “Історії” він постійно відволікається на топонімічні та археологічні легенди, розповіді про скарби, історію села і краю.

Дотриматися принципу натуралістичної оповіді авторові вдалося краще, тільки результати її вийшли вкрай неоднозначні. Чорновик призначався лише для “своїх”. Справа в тому, що рід Рублів не належав до числа взірцевих. Маса п’яниць і психічно нерівноважених людей позирає на нас із сторінок цього рукопису. Навіть, в самого автора після перечитування чорновиків першим порухом душі було бажання спалити їх, але історик-аматор утримав себе в руках. Проте він не виключав тієї можливості, що рукопис знищить хтось із родичів, аби не виносити на люди огидного сімейного сміття. Двічі на сторінках чорновика В. Рубель, чи то благає, чи то вимагає не робити цього. З фронтових листів його старшого брата Андрія Рубля випливає, що Василь Рубель народився десь на зламі 1898-1899 рр. На момент написання “Історії” йому було всього лише близько 30 років і він не займав у своїй родині місця “патріарха”, тому і боявся, що хтось із родичів підійме руку на його роботу.

При написанні своєї “Історії” В. Рубель намагався використовувати методи і прийоми, що дещо наближають його твір до наукових. Це опитування старожилів, співставлення їх розповідей поміж собою, і зі спогадами свого діда, дешифровка записів зроблених його предками на полях сімейного псалтиря та старих граматик. Автор вводить у свій твір важливі на його розсуд документи і листи своїх родичів з фронтів світової війни. Зрештою, В. Рубель мав зразок того, як треба писати історію. На початку свого рукопису він вставляє великий уривок з “Ілюстрованої історії України” М. Грушевського і навіть подекуди намагається наближатися до стилістики історика: вставляє уривки з народних пісень, що характерно для “популярного” Грушевського, використовує відірваний суфікс “-ся” тощо.

Використовуючи для написання рукопису будь-який момент, автор часто писав де попало, в екстремальних умовах. Основна частина рукопису була написана за два тижні, взимку, на скрині, в переповненій селянській хаті. Приступаючи до роботи, автор намагався створювати в себе відповідний настрій потрібний для написання. Настрій виходив, доречі, дуже похмурий. Чистовий варіант “Історії” В. Рубля повинен був

займати близько 200 сторінок, а чорновик займає лише близько сорока. Дві третини матеріалу залишилися невисвітленими і серед цього матеріалу, були, повірте, прецікаві сюжети.

Наприклад, унікальним етнографічним матеріалом є описи весільної обрядовості, деякі деталі якої не були висвітлені в працях класичного народознавства. В селянському побуті кінця XIX ст., ще зустрічалися страшні архаїзми, наприклад, описані в «Історії» В.Рубля варіації обряду «комори» і викупу за наречену. Співалися сороміцькі пісні, п'яні молодіці у шинках втрачали самоконтроль, а на весіллях показували одна-одній голі зади. Нічого не поробиш, дьоготь хамства в меді народної культури завжди був присутній. В. Рубель, що в принципі, як сучасник, був звиклий до подібних інцидентів, так і той інакше як дикунством деякі сторони селянського життя не називає. Взяти хоча б традиції бійок. Родинні бійки, чумацькі бійки, шинкові бійки, парубоцькі бійки, базарні бійки. Б'є батько, потім коли зістариться діти вже лупцюють його. Дядько лупцює племінника. Свекруха з дочкою гамселять невістку виганяючи її з своєї хати. Чоловік в листах з фронту божиться, що якщо повернеться живим то більше жінку ніколи не битиме. Приведені факти наводять на думку, що, насправді, історична картина рівня розвитку української народної культури XIX – поч. XX ст., принаймні в південноукраїнському регіоні, становила собою химерну суміш піднесеного і низького. І правда тут не у відриві одне від одного, і не в якомусь вирахуванні, що саме і в якому відсотковому відношенні переважало, а в тому, що ці сторони завжди поєднувалися і переливалися одна в одну наче пісок у пісковому годиннику.